

Az értelmi fogyatékos tanulók iskolai nevelése

Az Ember és Társadalom műveltségterület jelentősége

A közelmúltban oly sok szó esett és esik ezekben a tevékeny és lázas órákban a közoktatás modernizációjáról, a tartalmi megújulásról. Tények, érvek és viták csapnak össze pró- és kontra ezek szükségszerűségéről, időszerűségéről, újabb változásokról, át- és felülvizsgálatokról. Ennek közvetett és közvetlen hatásai legtjeljesebben az iskolák pedagógiai gyakorlatában, a pedagógiai folyamatban mérhetők, szeptembertől júniusig, az első tanítási órára hívó csengetéstől egészen addig, míg a tanuló kilép az iskola kapuján. Természetesen ezek hatékonysága szélesebb kérdés- és problémakört érint, melynek elemzése, vizsgálata már az elméleti kutatómunka területét érinti.

Iskolánk, a debreceni Bárcki Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon – fennállása közel kilencven éve alatt – a mindenféle irányítási centralizáció ellenére mindig is az egyediségre, a sajátosságok megjelenítésére törekedett. Nem vártunk mindig központi utasításra, hanem a ránk bízott értelmi fogyatékos tanulók képességeit, pszichés sajátosságait, sajátos nevelési szükségleteit figyelembe véve fogalmaztuk meg saját pedagógiai koncepciókat. Ennek szellemében írtuk meg tanterveinket, tanári és tanuló programjainkat, vállalkoztunk tankönyvírásra.

Intézményünkben a tanulók az értelmi sérülés súlyossága szerinti differenciálással, két iskolatípusban kapják meg az eredményes fejlesztésükhöz szükséges speciális képzést, különleges gondozást. A tanulók kétharmada az enyhe értelmi fogyatékos gyermekek számára szerveződött iskolatípusban teljesíti tankötelezettségét. A többi tanuló középsúlyos értelmi fogyatékos gyermek, akik a számukra szerveződött tagozaton az enyhe értelmi fogyatékos tanulók iskolájától eltérő követelménnyel és tartalommal végzik tevékenységüket.

Az iskolánkba kerülő gyermekek egyharmada alacsony státusú, rossz szociális környezetben levő családban él, ezért elég magas a veszélyeztetett, hátrányos helyzetű gyermekek aránya. Ezért fontosnak tartjuk, hogy tanítványaink nagy része egész napos foglalkoztatásban részesüljön, valamint az intézmény tartalmi működését szabályozó dokumentumokban is kompenzálni tudjuk a hátrányokat. A tantervben megfogalmazott követelmények teljesítését, a nevelési folyamat eredményességét, a hatékony személyiségfejlesztést a tanórán kívüli foglalkozások magas színvonalú szervezethez segítségével segítjük.

A következőkben arról a folyamatról szeretnénk átfogó képet nyújtani, hogy az értelmi fogyatékos tanulók nevelésében és oktatásában oly fontos alapelv, mint a társadalmi beilleszkedés, a szocializáció, hogyan befolyásolta és hogyan hatja át egy speciális feladatokat ellátó iskola megújulási törekvéseit, pedagógiai gyakorlatát.

A pedagógiában, a pszichológiában, valamint a társtudományok terén végbemenő paradigmaváltások a közoktatás-politikában is változásokat indukáltak. Ennek eredményeit [pl.: Nemzeti Alaptanterv 130 1995.(X.26) Kormányrendelet], jelentőségét és hatását a közoktatási intézmények pedagógiai programjaik megalkotása során is észlelhették.

Számunkra – és minden fogyatékos tanulót nevelő-oktató iskola számára – a Nemzeti Alaptanterv egy igen fontos, jelentőségteljes kérdésben foglal állást. Meghatározza azokat a sajátos elveket, amelyeket a testi, érzékszervi, értelmi, beszéd- és más fogyatékos tanulók nevelésében és oktatásában figyelembe kell venni.

A Nemzeti Alaptanterv konkrét alkalmazásáról az egyes fogyatékoságok terén a *Fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve* ad útmutatást. Ez a dokumentum 1997. június 4-én lépett hatályba. Tartalmát illetően lehet bírálni, lehet vele vitatkozni, elfogadni, egyetérteni, ám időszzerűségét nem kell vitatnunk.

„Az irányelvekben foglaltak célja, hogy a tartalmi szabályozás és a gyermeki sajátosságok a fogyatékos tanulóknál ugyanúgy összhangba kerüljenek, mint más gyermekeknél. A fogyatékos tanulókat a nevelés, oktatás, fejlesztés ne terhelje túl, *fejlesztésük a számukra megfelelő műveltségi területeken valósuljon meg*, az iskolai fejlesztés követelményei igazodjanak fejlődésük lehetséges üteméhez; a fejlesztés, ha szükséges, az iskoláskor előtti képességfejlődés területére is kiterjedjen, és a rehabilitációs célú fejlesztő terápiák programjai az intézmények pedagógiai programjainak tartalmi elemeivé váljanak” (*Irányelvek*, 3428. old.).

Az intézményünkben folyó szakmai tevékenység középpontjában mindig a szocializációt segítő funkciók fejlesztése és az elemi munkavégző képességek kialakítása állt. Ezt tekintve kiindulópontnak, iskolánk pedagógiai hitvallását a következő értékek és alapelvek köré csoportosította:

Tanulóink életvitele mindinkább az önállóságra törekedjen, fogyatékoságuk súlyosságához igazodó támogatással. Ennek érdekében a gyermekek önállósulási és öntevékenységi vágyának felkeltése beépül a mindennapi tevékenységünkbe.

A tanulók szociális kompetenciájának fejlesztését kiemelten kezeljük, hiszen a társadalmi értékrendek megismerésével, elfogadásával, az ezt segítő képességek kialakításával, a különböző tevékenységek gyakorlásával, szocializáltságukat segítjük. A kommunikáció gazdag eszközkészletének megismertetése is segíti a szocializáció folyamatát.

Az iskola nyújtotta életteret igyekszünk olyan sokoldalú és sokrétű szocializációs közegeg alakítani, hogy a gyermekek eligazodása az őket körülvevő társadalomban minél kevesebb szorongással, frusztrációval járjon.

Kiemelt figyelemmel kezeljük a személyes kompetenciák, motívumok fejlesztését is, mert az eredményes szocializáció megfelelő önismeret, éntudat, reális énkép nélkül akadályokba ütközik.

A társadalmi hasznosság érdekében egyik legfontosabb célunk a munkára való nevelés. Törekszünk a hagyományos értékek megőrzésére és továbbvitelére, különösen a munka megbecsülésére, értékek képviselésére. Nagy jelentőséget tulajdonítunk a testi-lelki egészségnevelésnek. Szeretnénk, ha tanítványaink, sérüléseik ellenére, érzelmileg kiegyensúlyozott, önmagukat elfogadó, önmegvalósítási lehetőségeiket kereső gyerekké, majd felnőtté válnának.

Az elemzett céloknak és alapelveknek megfelelően a NAT követelményrendszerére és a *Fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelveire* építve alakítottuk ki azokat az elveket, amelyek meghatározták a tantervi struktúra létrehozását, tantárgyi rendszerünk összeállítását.

A továbbiakban szeretnénk bemutatni, hogy a tantárgyi struktúrák, tartalmak kialakításával, intézményünk két iskolatípusában, hogyan gondolkodtunk tanulóink társadalmi szocializációjának érdekében.

Az enyhe értelmi fogyatékos (tanulásukban akadályozott) tanulók iskolatípusa

Az óraterv segítségével képet kaphatunk az Ember és társadalom műveltségterület tantárgyairól, óraszámairól, valamint azokról a területekről, amelyeket meghatározónak tartottunk a sérült gyermekek személyiségfejlesztésében.

Műveltségi terület	Tantárgy	Évfolyamok – óraszámok									
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Anyanyelv és irodalom	Magyar nyelv és irodalom	7	7	7	7	6	5	4	4	4	4
Matematika	Matematika	4	4	4	4	4	4	3	3	3	3
Ember és társadalom	Társadalmi ismeretek és gyakorlatok									1 /	1 /
	Történelem							2	2	1,5	1,5
	Emberismeret				1	1	1	1	1 /	2	2
Ember és természet	Környezetismeret	2	2	2	2	2	2				
	Természetismeret							3	3	2	2
Földünk és környezetünk	Földrajz							1 /	1 /	1 /	1 /
	Környezetvédelem									1 /	1 /
Művészetek	Ének-zene-tánc	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	Rajz- és kézművesség	1	1	1	1	1 /	1 /,5	1 /	1 /	1 /	1 /
Informatika	Számítástechnika				1	1 /	1 /	1 /	1 /	1 /	1 /
Életvitel és gyakorlati ismeretek	Életvitel és gyakorlati ismeretek	2	2	2	3,5	3,5	5	6	6	6	6
Testnevelés és sport	Testnevelés	3	3	3	3	3	2,5	2	2	2	2
Élő idegen nyelv	Angol, német									1	1
Összesen		20	20	20	22,5 /	22,5 /	22,5 2,5	25 3	25 4	27,5 5	27,5 5

A dőlt számok a választható tanórákat jelölik.

Az **Ember és társadalom** műveltségterület tartalmát, követelményét alsó szakaszban a Környezetismeret tantárgyba építettük be.

Természetesen, ugyanilyen hangsúlyosan kezeljük a gyakorlati ismeretekhez kapcsolt tevékenységeket, az életvezetési technikák kialakítását, amelyek az **Életvitel és gyakorlati ismeretek** műveltségterületet fedik le.

A **Társadalmi ismeretek** részterület tartalma a **Környezetismeret, Emberismeret, Magyar nyelv és irodalom, Társadalmi ismeretek és gyakorlatok** tantárgyakba integrálódtak.

Itt az Emberismeret és a Társadalmi ismeretek és gyakorlatok tantárgyak tartalmán keresztül mutatjuk be az általános emberi értékek, normák közvetítésének módját, elsajátítását és alkalmazását.

Az Emberismeret foglalkozás olyan sajátos tere a nevelésnek-oktatásnak, amely felépítésében, szervezésében, módszereiben eltér az eddig megszokott tanórai rendtől.

Az emberismeret tanegységét és a hozzá készült tanári kézikönyvet *dr. Arany Erzsébet* pszichológus, főiskolai docens és *Koczor Margit* gyógypedagógus-mentálhigiénikus készítette. A következők szíves hozzájárulásukkal kerülnek közlésre.

Téma
Ön- és társismeret
Életkori szakaszok – énefejlődés
Test és lélek
Kapcsolatrendszerek: család, tárgyak, élővilág, személyes kapcsolatok, a másik nem
Értéktrendek, erkölcs, vallás

A tantárgy fő témakörei végigvonnak minden évfolyamon, koncentrikusan bővítve az ismereteket az altémákon keresztül. Betekintést nyújtanak az ember fő biológiai, lélektani, szociológiai jellemzőibe, az embernek önmagával, a társadalommal, a természetel és a szellemi szférával való bonyolult kapcsolatába.

Az *Emberismeret-foglalkozásokon* a gyermek személyisége, annak ismerete az elsődleges. Ez az alapja annak, hogy a pedagógus a követelményeket és a kapcsolódó tartalmakat differenciáltan tudja megválasztani.

A követelmények elérését célzó tanulási folyamat elsősorban a cselekvésre, az élményre teszi a hangsúlyt. Az így szerzett tapasztalatok és élmények részint további cselekvésre, verbális közlésre inspirálja, motiválja a tanulókat, másrészt hozzásegíti őket a belső képek, tudati tartalmak kialakulásához és ezek kifejezéséhez.

A személyiségfejlesztés *Emberismeret-foglalkozáson* történő cselekvésközpontú vezérlésére az indirekt irányítás a megfelelő mód. Ennek lényege azoknak a lehetőségeknek, tevékenységeknek, szituációknak a felkínálása, melyek mind azonos célt szolgálnak. Nem közvetlenül, hanem közvetve – játékokon, tárgyi cselekvéseken stb. keresztül – juttatják el a gyermekeket azoknak a készségeknek, képességeknek a birtoklásához, melyek segítségével ön- és társismeret, kommunikációs kompetenciákra, helyzet-, probléma- és konfliktus megoldási módokra tesznek szert, s ezek segítik őket a társadalomban való tájékozódásban, a beilleszkedésben.

Az iskolában eddig alig nyílt lehetőség arra, hogy a tudás-ismeret elsajátítása mellett az önismeret célirányos fejlesztésére is sor kerüljön, pedig eddig is szükség lett volna rá, mert nagyon sok gyermek küzd énképdeficittel és önismereti hiányosságokkal. Ahhoz, hogy valaki boldoguljon, tudását önmaga és a társadalom hasznára fordítsa, érett, harmonikus személyiségű, pozitív énképpel bíró egyénné kell válnia.

Különösen fontos lenne ennek az elgondolásnak a megvalósítása a fogyatékos gyermekeknél, akiket a társadalmi stigmatizáció, illetve az előítéletek is károsan érintenek.

A modell meghatározza mind a fejlesztés, mind a tartalom széles spektrumú módszertani feldolgozását. A Társadalmi ismeretek és gyakorlatok tantárgyon keresztül olyan műveltségterületeket közvetítünk, amellyel az enyhe fokban sérült fiatalok szűkebb és tágabb környezetükben való eligazodását segítve hozzá tudunk járulni az önálló életvitelüket segítő képességek kialakításához. Ennek gyakorlati megvalósulását a következő tartalmakon keresztül látjuk biztosítottak:

Témakör	Téma	Altéma
Gazdasági ismeretek	A család	A család A családon belüli munkamegosztás és napirend Nevelés, gondoskodás a családban A család jogai
	Életmód kérdései	A lakásról Táplálkozásról Jövedelem Háztartási költségvetés A település, a megye ahol élünk
Társadalmi ismeretek	A helyi társadalom működése	Önkormányzat Helyi társadalmi szervek Hátrányos helyzetben lévők társadalmi megsegítése Rendőrség, tűzoltóság, mentők munkája Személyi okmányok ismerete és igénylésük
Allampolgári ismeretek	Allamunk és szervezete	Az országgyűlés A kormány és a minisztériumok Alapvető emberi jogok Jogorvoslás – A bírói hatalom Szavazás

9. évfolyam

Témakör	Téma	Altéma
Társadalmi gyakorlatok	A lakóhely ismerete	Közvetlen környezet A megye történetéből A megyeszékhely történetéről Természeti szépségek Kulturális élet, művészeti értékek Hagyományörzés Gazdasági élet, közlekedés, hivatalok, szolgáltatások
	Hazánk helye a világban	Természeti szépségek, kincsek Kulturális értékek Nemzeti ereklyék, világörökségeink Magyarok a nagyvilágban, életük, kultúrájuk (pl. Erdély, Vajdaság, Felvidék stb.) Ütlevél
	Társadalmi beilleszkedési zavarok	Bűnözés, vandalizmus Alkoholizmus Kábítószer Öngyilkosság
	Társadalmi tagoltság	A mai magyar társadalom Jövedelmi és vagyoni különbségek – társadalmi egyenlőtlenségek Nemzeti, nemzetiségi, etnikai csoportok Egyházi, vallási közösségek Karitatív és civil szervezetek
Gazdasági ismeretek	Hazánk gazdasági élete	Gazdaság–gazdálkodás Vállalkozás–vállalat Ipar és mezőgazdaság Kereskedelem és más szolgáltatások Munkavállalás Adó Társadalombiztosítás Munkanélküliség

10. évfolyam

Tanulóink nemcsak a kötelező, hanem a választható tanórai foglalkozások keretében is lehetőséget kapnak az ilyen irányú ismeretek bővítésére.

A középsúlyos értelmi fogyatékos (értelmileg akadályozott) tanulók iskolatípusa

A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók képzésében, fejlesztésében, különös tekintettel kell lennünk az egyéni szükségletekhez igazított képességfejlesztésre, a terápiás szemlélet érvényesítésére. Személyiségfejlesztésük során olyan értékek, képességek, ismeretek közelébe szeretnénk juttatni őket, amelyek a másodlagos sérülések megelőzését segítik.

Ismerve a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók akadályozott fejlődésének jellemzőit a fejlesztés tartalmának meghatározásakor, a következő szempontokat kellett figyelembe venni:

- A középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók fejlesztésében a Nemzeti Alaptanterv háromszintű követelményrendszere nem alkalmazható.

- A műveltségi anyag csak minimális mértékben csatlakozik a NAT-hoz.

- A *Fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelve* az értelmileg akadályozott tanulók számára fejlesztési területeket határoz meg. E fejlesztési területek adnak útmutatást a helyi tantervek készítéséhez.

- A fő hangsúlyt azoknak a képességeknek a fejlesztése kapja, amelyek felkészítik a tanulót a minél eredményesebb szociális beilleszkedésre.

Tekintettel az adott feltételekre, tantárgyi struktúránk kialakítása az alábbiak szerint történt.

A helyi tantervet a debreceni Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon és a gyulai Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Speciális Szakiskola és Diákotthon tantestületének gyógypedagógusai készítették.

A *Társadalmi környezet fejlesztési területének* kiemelt része a *Társadalmi ismeretek és gyakorlatok* tantárgy. E tantárgy keretében elsajátítandó ismeretek megalapozását a *Beszédfejlesztés és környezetismeret*, valamint a *Környezet és egészségvédelem* tantárgyi tartalma segíti. Ily módon lehetővé válik a sérült gyermek számára a verbális és nem verbális kommunikáció alapelemeinek elsajátítása. Alkalmazása során fejlődik a beszéd kapcsolatteremtő, ismeretközlő funkciója. A tanulóknak kialakulnak olyan egészségügyi ismereteik, készségeik, szokásaik, amelyek hozzájárulnak testük megismeréséhez, a helyes életmód kialakításához.

A *Társadalmi ismeretek és gyakorlatok* tantárgy ismeretanyaga segíti a társadalmi környezet jobb megértését, s olyan gyakorlati tudnivalók nyújtását teszi lehetővé, amelyek hozzájárulnak a tanulók szűkebb és tágabb környezeti és társadalmi elvárásainak megfelelő szociális készségek elsajátításához. A tanulók képességeihez igazodva, elemi szintű ismereteket nyújtunk állampolgári jogairól, kötelességeikről. Szeretnénk, ha az érintett témák feldolgozása

TEMAK	ALTÉMAK	IDŐKERET
1. SZEMÉLYI ADATOK	saját adatok család, család adatai szülők foglalkozása rokonai kapcsolatok	7–10. osztályig
2. VÁSÁRLÁSI GYAKORLATOK	ABC – <i>élelmiszerek</i> háztartási bolt – <i>tisztítószer</i> cipőbolt – <i>cipőfélések</i> ruházati bolt – <i>ruhafélések</i> papírüzlet – <i>írászeszerek</i> illatszerbolt virágüzlet – <i>virágfajták</i> húsbolt – <i>húsfélesek</i> zöldsges – <i>zöldsg-gyümölcs-félék</i> piac	7–10. osztályig
3. ÜNNEPEK	nemzeti ünnepek – <i>haza, hazafiság</i> családi ünnepek ünnepekhez kapcsolódó szokások vendégvárás, vendéglátás	7–10. osztályig
4. KÖZLEKEDÉS	közlekedési szabályok szárazföldi, vízi, légi közlekedés jegyváltás, menetrend közlekedési lámpák, rendőri karjelzések önálló közlekedés gyakorlása	7–10. osztályig
5. SZITUÁCIÓS GYAKORLATOK	alkalmazkodás különféle élethelyzetekhez – <i>betegség, öröm, bánat</i> intézmények igénybevétele konfliktushelyzet-kezelési minták	7–10. osztályig
6. SZOCIÁLIS ÉS TÁRSADALMI GYAKORLATOK	szabadidő eltöltése – <i>mozi, kultúrház, múzeum, társas összejövetelek, rádió, TV...</i> veszélyforrások – <i>környezetünkben, a közlekedésben</i> stb. segítségkérés módjai – <i>személyesen, telefonon,...</i> segítségadás	7–10. osztályig
7. LAKÓHELYI ISMERETEK	falu – város – főváros lakóhely nevezetességei ország – <i>haza</i> szomszédos országok	7–10. osztályig
8. TÁRSAS KAPCSOLATOK	önismeret – <i>énkép, önkontroll, önbizalom, empátia, tolerancia, hibafelismerés, hibajavítás</i> családi kapcsolat – <i>rokonság</i> párkapcsolat – <i>barátság, szerelem, szexualitás, házasság</i> munkahelyi kapcsolatok	7–10. osztályig
9. ELŐKÉSZÜLET A FELNÖTT ÉLETRE	munka – <i>családban, védőmunkahelyen, szociális foglalkoztatásban, ÉNO-ban...</i> munkahely, munkaviszony – <i>munkafegyelem, balesetvédelem</i> zsebpénz, fizetés beosztása – <i>lakás, táplálkozás, ruházatkódás, szórakozás</i> segítő szervezetek – <i>Önkormányzat, Szakszervezet, ÉFOÉSZ, Vöröskereszt, Társadalombiztosító...</i> alapvető jogok és kötelességek	7–10. osztályig

hozzájárulna a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók képességeinek teljesebb mértékű kibontakozásához, s kiinduló alapja lenne annak, hogy ők is teljes emberi életet élhessenek.

Ezt az alábbi ismeretek feldolgozásával kívánjuk biztosítani:

Az *Irányelvek*ben megfogalmazottak alapján lehetőségünk van pedagógiai és egészségügyi célú rehabilitációs és rehabilitációs foglalkozások szervezésére. Tanulóinknak e tevékenységeken belül is olyan szocializációs programok kialakítására és fejlesztésére, valamint személyiségfejlesztő és terápiás foglalkozások szervezésére is módot adunk, amelyek eredményesebbé teszik számukra a társadalmi beilleszkedést.

Tevékenységek:

- egyéni korrekció (pl. érzékelés, észlelés, figyelem, emlékezet, grafomotoros koordináció, időbeli-térbeli tájékozódás);
- személyiségfejlesztő és terápiás foglalkozások (pl. bazális fejlesztés, logopédia, szociális és kommunikációs tevékenység segítése, művészet, zene);
- mozgásállapot javítása.

A tartalmi megújulás a gyakorlatban a rendelkezésre álló taneszközök, tankönyvek átvizsgálást is igényli. A sok tekintetben sürgető témák, anyagrészek bevezetéséhez megfelelő támpontok, módszertani útmutatók szükségesek. Ezen az úton indultunk el, amikor vállalkoztunk egy *Társadalmi ismertek és gyakorlatok munkatankönyv* megírására a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók általános iskolája számára. A munkatankönyvet dr. Mihók Sándorné, Kapcsáné Németh Júlia és Szabó Imre készíti.

A tankönyv koncepcióját a következőkben határoztuk meg:

A munkatankönyv a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulókat nevelő általános iskolák számára készült az alpműveltséget megalapozó pedagógiai szakaszra. A feldolgozott ismeretanyag a *Fogyatékos tanulók iskolai oktatásának tantervi irányelveiben* meghatározott elérhető minimális teljesítményekre épít.

A tankönyveket azokban az iskolákban használhatják jó eredménnyel, amelyek az OKI tantervbankjában levő – ezen iskolatípus számára készült – tantárgyi tantervet alkalmazzák.

A közoktatás modernizációs törekvéseit követve új tantárgyi tartalmak kialakításával segítjük a tanulókat abban, hogy az alapképzés befejezése után társadalmi szocializációjuk minél teljesebb legyen.

A *Társadalmi ismeretek és gyakorlatok munkatankönyv* ezt a szemléletet követve hiánypótló szerepet tölt be, mivel a jelenlegi – középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára készült – tankönyvcsaládban ilyen típusú tankönyv nem található.

Elképzeléseink szerint a tankönyv az ún. kapcsos könyv technikával készül. A könyv-vázba (amely a többgenerációs használatot is lehetővé teszi) a feldolgozás üteme szerint kerülnek be a megfelelő lapok. A tankönyvhöz olyan feladattípusok tartoznak, amelyek felhasználása eltérő körülmények között is megvalósítható. A feladattípusok analóg feladatok, amelyek modellezhetők. Az egyedi lapos megoldás ugyanakkor az egyéni differenciálásra és fejlesztésre is alkalmas eszköz lehet. Az olvasni és írni nem tudó tanulók számára külön feladatlapok készülnek.

Az oly sokszor hangoztatott pozitív megerősítést és a folyamatos sikerhez juttatás is szolgálhatja az a technika, ahogy a tanuló fejlődésének ütemében gyarapodnak a könyv lapjai.

A tankönyv fejezetei a koncentrikusan bővülő tananyaghoz igazodnak, így mindkét kötetben azonos témakörönként jelennek meg, azonban mélyülő tartalommal.

A munkáltató tankönyv feladatainak elrendezési formája:

I. kötet a 7–8. évfolyamosok számára;

II. kötet a 9–10. évfolyamos tanulók számára.

Szeretnénk ezzel is segíteni azt az iskolai gyakorlatot, amelyben az intézmények lehetővé tehetik, hogy pedagógiai programjukban a tananyag követelményeinek teljesítése – a tanulók fejlődési ütemének megfelelően – áthúzódhat a következő tanévre.

Fejezet	Fejezet címe	Tartalma, alfejezetek
1.	Ismétlés, rendszerezés	A környező világról eddig szerzett ismeretek rendszerezése
2.	Személyi adatok – situációs gyakorlatok, élethelyzetek	saját adatok – a megjelenés lehetőségei, formái a szülők adatai, foglalkozása rokoni kapcsolatok
3.	Vásárlási gyakorlatok – situációs előkészítés	Mit? Hol?
4.	Ünnepek	Jeles ünnepek Családi ünnepek Ünnepekhez kapcsolódó szokások
5.	Közlekedés – situációs gyakorlatok, élethelyzetek	közlekedési eszközök közlekedési szabályok a közlekedéssel kapcsolatos jelek, jelzések menetrend, jegyváltás
6.	Szociális gyakorlatok – situációs előkészítés	szabadidő veszélyforrások segítségkérés, segítségadás
7.	Lakóhelyi ismeretek – situációs gyakorlatok	falu – város – főváros ország – haza szomszédos országok lakóhely nevezetességei intézmények igénybevétele
8.	Társas kapcsolatok – élethelyzetek	Önismeret – társismeret alkalmazkodás különféle helyzetekhez családi kapcsolat párkapcsolatok munkahelyi kapcsolatok konfliktuskezelési minták
9.	Előkészületek a felnőtt életre – situációs gyakorlatok, élethelyzetek	munka, munkaviszony zsebpénz, fizetés segítő szervezetek alapvető jogok és kötelezettségek
10.	Összefoglalás, rendszerezés	a <i>tanterv</i> minimum követelményeinek mérése

A munkatankönyv tartalomjegyzéke

A tanulók általi napi használatot a minden oldalon szereplő oldalszám beírására szolgáló négyzet is segíti, ahová ők írhatják majd be az oldalszámot.

A kötetek lapjait külön-külön csomagolva a pedagógus kapja meg a szükséges mennyiségben, s ő dönti el, hogy mikor, melyiket használja fel a tanítás során.

A munkatankönyv felhasználása a tananyag-feldolgozás során lehetővé teszi olyan élethelyzetek modellálását, amelyek mintául szolgálhatnak a való életben előforduló helyzetek, szituációk, konfliktusok megoldásában. Ez különösen fontos, hiszen tanulóink éppen az ismeretlen problémahelyzetekkel szembesülve bizonytalanná válnak, reakcióik, válaszaik inadekvátak lesznek.

Bízunk abban, hogy a téma sokrétű megközelítése, több irányú feldolgozása megkönynyíti a középsúlyos értelmi fogyatékos gyermek és fiatal beilleszkedési törekvéseit, szociális kompetenciáinak fejlődését.

Az értelmi fogyatékos tanulók komplex személyiségfejlesztésének, egy kiragadott, ám nagyon fontos területéről osztottuk meg gondolatainkat, elképzeléseinket.

Ugy véljük, hogy az Ember és társadalom műveltségterületen és a Társadalmi környezet fejlesztési területen keresztül lemérhetőek azok a nevelésfilozófiai elképzelések, amelyek a tanulásában és az értelmileg akadályozott gyermekek korszerű nevelésének és oktatásának iránymutatói lehetnek.

Irodalom

BALLÉR ENDRE: *A nemzeti alaptantervtől az iskolai nevelő-oktató munkáig*. Országos Közoktatási Intézet, Bp. 1996.

Bárcki Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon pedagógiai programja.

Bárcki Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon helyi tanterve enyhe értelmi fogyatékos tanulók iskolája számára.

Bárcki Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon és a gyulai Óvoda, Általános Iskola, Készségfejlesztő Szakiskola és Diákotthon helyi tanterve közép súlyos értelmi fogyatékos gyermekek iskolái számára.

90 év a gyógyítva nevelés történetében. A Bárcki Gusztáv Óvoda, Általános Iskola és Diákotthon jubileumi kiadványa.

BOGNÁR MÁRIA–HORVÁTH ATTILA: *Helyi tanterv – hogyan?* Korona Nova Kiadó, Bp. 1997.

HORN GYÖRGY: *A helyi tanterv létrehozásának ajánlott forráskönyve.* Kézirat, Baja 1996.

M. NÁDASI MÁRIA: *A helyi tanterv készítésétől a tanítási óráig.* Budapesti Tanítóképző Főiskola Továbbképző Központja, Bp. 1996.